

С. І. Киреєв

Економічне зростання

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ – кількісні та якісні зміни результатів і факторів виробництва, які в кінцевому підсумку призводять до підвищення добробуту суспільства та забезпечення нагромадження капіталів у необхідних розмірах. Е. з., що є гол. джерелом підвищення рівня та якості життя насел., вимірюють у фіз. (тонни, метри, штуки тощо) і вартіс. вираженнях. Перший спосіб більш надійний (дозволяє усунути вплив інфляції), але не універсал., оскільки при обрахуванні темпів зростання важко розрахувати заг. показник для виробництва різних товарів; другий застосовують частіше, однак при цьому не завжди можливо повністю відкинути інфляц. нашарування. Осн. показники динаміки Е. з. на макроекон. рівні: збільшення за певний період часу обсягу реал. ВВП загалом і на душу насел. (з урахуванням зміни рівня цін); темпи зростання ВВП у цілому та на душу насел.; темпи зростання пром. виробництва загалом, за галузями й на душу населення. Коефіцієнт зростання (g) розраховують за формулою $g = u_1/u_0$, де u_1 , u_0 – показники, відповідно, у поточ. і базовому періодах. Темп зростання дорівнює коефіцієнту зростання, помноженому на 100, приросту – темпу зростання мінус 100. Отриманий приріст реал. продукту можна використовувати для більш ефектив. задоволення потреб або розроблення і реалізації нових програм. Розрізняють екстенсив. та інтенсив. типи Е. з. У першому випадку зростання досягають шляхом кількіс. збільшення факторів виробництва на старій тех.-технол. базі; у другому – за рахунок зростання продуктивності праці, використання нової техніки і технологій (якіс. факторів). З розвитком та освоєнням сучас. досягнень науки й техніки інтенсивні фактори зростання стають домінуючими. Осн. причини переходу до інтенсив. типу екон. зростання: обмеженість джерел зростання через невідновлюваність та унікальність природ. ресурсів, необхідність вивільнення робочої сили зі сфери матеріал. виробництва. У реал. економіці ВВП зростає за рахунок як інтенсив., так і екстенсив. факторів. Питання про їхню частку в Е. з. – важлива екон. проблема. Для виявлення кількіс. залежності між зростанням ВВП й первіс. вироб. ресурсів використовують апарат вироб. функцій.

В Україні зростання нац. економіки відбувалося у 2000–08. Осн. зусилля держави в цей період були зосереджені на проведенні подальших інституц. перетворень, удосконаленні законів і норматив. бази. Створ. систему правових норм та ін. інститутів, що забезпечують

функціонування ринк. відносин між госп. суб'єктами, завдяки чому з'явилися конкурентні ринки товарів і послуг, капіталу й труд. ресурсів; сформувався прошарок динам. компаній, конкуруючих на внутр. і зовн. ринках; зросла капіталізація укр. компаній. Результат систем. перетворень у вітчизн. економіці, інтегрально виражений у параметрах соц.-екон. розвитку країни, характеризується суттєвим поліпшенням макроекон. ситуації. Середньорічні темпи приросту ВВП 2000–08 становили 7,3 %: пром. виробництва – 10,2 %, с.-г. виробництва – 3,9 %, виконаних буд. робіт – 5,9 %, обсягів роздріб. товарообороту підприємств торгівлі (юрид. осіб) – 18,2 %, інвестицій в осн. капітал – 17,1 %. Однак при цьому не вдалося подолати тенденцію старіння осн. фондів, що негативно впливає на ефективність виробництва та містить перманентну загрозу техноген. катастроф. Досягнуто високого рівня відкритості укр. економіки: 2008 експорт товарів і послуг становив 46 % ВВП, імпорт – 54 %. За підсумками 2007 відновлено докризовий рівень споживання насел., однак рівень інвестування не перевищив 40 % рівня 1990. Оскільки темпи Е. з. укр. економіки останнім часом значно випереджали динаміку світ. економіки, в екон. таблиці про ранги Україна піднялася з 56-го (2000) на 54-е (2005) м. у світі за обсягом ВВП, розрах. за валют. курсом (82,8 млрд дол. США). Обсяг ВВП України, розрах. за паритетом купівел. спроможності, перевищив 316,3 млрд дол. США (29-е м. серед країн світу). За роки піднесення Україна помітно підвищила свій екон. статус у світі за динамікою і масштабами економіки, але поживлення виробництва та досягнута макроекон. стабілізація не розв'язали найгостріших і найскладніших протиріч вітчизн. економіки. У країні спостерігаються тенденції до погіршення якіс. показників зростання. Поновлювальне зростання 2000–08 не принесло якіс. змін і практично законсервувало процеси примітивізації нац. промисловості. Реал. сектор вітчизн. економіки зберігає набутий у ході реформ сировин. переки. Кількісні позитивні зміни у сировин. секторі та виробництві окремих груп товарів масового споживання відбуваються на тлі подальшої деградації оборонно-пром. комплексу і сектору високих технологій, які катастрофічно втрачають можливість навіть простого відтворення кадрового потенціалу й підтримання технол. бази. Це зводить майже нанівець сподівання на Е. з. за рахунок колиш. високих технологій. Е. з. України суттєво залежало від поточ. зовн. кон'юнктури, насамперед металопродукції перших переділів, і носило екстенсив. характер (відбувалося переважно за рахунок традиц. продукції). Україна майже не виробляла сучас. і високоякіс. конкурентоспроможної продукції масового попиту цивіл. призначення. На відміну від нових індустр. країн і таких великих країн, що розвиваються (Бразилія, РФ, Індія, та Китай), вона поки що не змогла пробитися на широкий світ. ринок і зайняти на ньому власні надійні ніші з постачання готової, а не сировин. пром. і с.-г. продукції. Тому зростання вітчизн. економіки не може бути визнаним ані сталим, ані перспектив. для країни. Це т. зв. зростання без розвитку, при якому вона залишається переважно з низько- та середньотехнол. індустрією. Посилення інтелектуал. маргіналізації та технол. відставання України від розвинених країн саме у момент різкого підвищення світ. попиту на цінні знання і наук.-тех. кадри пов'язане з тим, що основу ниніш. економіки

складають застарілі структури індустр. епохи, функціонування яких не вимагає прискореного технол. розвитку та інформатизації суспільства; найбільш впливові соц. сили, що формують екон. політику країни, постали завдяки сировин. експорту та видобув. виробництвам, які не відрізняються високим рівнем пром. технологій і складністю ведення бізнесу; у провід. політ. партіях і держ. структурах поки не усвідомлено повною мірою сутність інновац. економіки і не знайдено адекват. відповіді на виклики постіндустр. розвитку. Наведені проблеми передусім є наслідком формування ринк. механізмів на тлі певної односторонності початк. стадії реформ, що мала надлишк. акцент на монетар. та бюджет. політиці держави переважно стабілізац. характеру.

Рекомендована література

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку. 2003;
2. Роль держави в довгостроковому економічному зростанні. 2003;
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції». 2004;
4. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. 2007 (усі – Київ).

Бібліографічний опис:

Економічне зростання / С. І. Киреєв // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18789>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).